

Filip Melzer, Petr Tégl a kolektiv:

Občanský zákoník § 655–975. Velký komentář. Svazek IV. Leges, Praha 2016, 2 064 stran, 2 990 Kč

Nakladatelství Leges vydáním dvou dílů čtvrtého svazku komentáře k občanskému zákoníku věnovaných problematice rodinného práva (druhé části zákona č. 89/2012 Sb.) navázalo v ediční řadě velkého komentáře k občanskému zákoníku na dosud vydaný svazek I věnovaný materii § 1 až 117 a svazek III věnovaný § 419 až 654.

Autoři svazku týkajícího se rodinného práva měli v poměrech zákona č. 89/2012 Sb. nesnadnou úlohu. Od 40. let 20. století bylo totiž rodinné právo směřováno k samostatným právním úpravám (zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině), které postupem času vyústily velmi silně v pojmání rodinného práva jako samostatného právního odvětví, jež do značné míry přetrhalo své vazby na občanské právo jako takové. Před autory komentáře tak stál základní úkol nejenom vyložit jednotlivá ustanovení nové právní úpravy, ale zejména, a zde šlo o úkol možná ještě obtížnější, opětovně navázat rodinné právo na obecné občanskoprávní instituty. V pozadí tohoto cíle pak stojí jednoznačně skutečnost, která je spojena s celým novým občanským zákoníkem, a tou je nutnost změny dosavadního právního myšlení s otevřením se a návratem ke střeoevropské právní tradici.

Svazek IV zachovává dosavadní strukturu předchozích svazků komentáře založenou na žádoucím širokém autorském kolektivu, tvořeném zástupci všech právnických profesí (svazek čítá 22 zpracovatelů), což zajišťuje propojení teoretického a praktického přístupu. Komentář tak důsledně plní roli, kterou si předsevzal, a to vytvořit teoretický základ výkladu jednotlivých zákonných ustanovení s širokým využitím i zahraničních zkušeností. Takový přístup je žádoucí obecně u komentářů k právním předpisům, které jsou již delší dobu v účinnosti; tím více pak jeho význam vzrůstá u kodexu zcela nového, který v některých ohledech navazuje na předchozí právní úpravu, ale v řadě případů se od ní záměrně odklání.

To je ostatně patrné z cílů, které si autoři v rámci struktury velkého komentáře vytyčili: 1) vysvětlit příslušnou materii v celé její šíři a ve všech souvislostech, 2) poukázat na existující interpretační a aplikační problémy, 3) představit možná východiska a na základě korektních právních argumentů navrhnout nejvíce vyhovující řešení, 4) uvést předložené názory do souvislostí existující nauky české i zahraniční.

V komentáři k novému soukromoprávnímu kodexu jde vždy vedle samotného výkladu jednotlivých zákonných ustanovení také o čtenářsky žádaný „pokus“ o odhad, nakolik bude či nebude použitelná dosavadní judikatura. Soudní praxe, a právní praxe obecně, má vždy tendenci – obvykle s argumentem právní jistoty a předvídatelnosti soudních rozhodnutí a postupů – setrvávat na vytvořených přístupech. V oblasti rodinného práva je situace o to složitější, že vzhledem k velmi omezené přípustnosti dovolání nemohla být oblast rodinného práva a její výklad založena na judikatuře Nejvyššího soudu (s výjimkou zejména manželského majetkového práva, které však v poměrech zákona č. 40/1964 Sb. bylo začleněno v partii o věcných právech, a nikoliv v právu rodinném).

Přestože je autorský kolektiv tvořen zčásti z autorů, kteří se podíleli na tvorbě samotného občanského zákoníku, neznamená to, že je na text a výklad kodexu nahlíženo nekritickým pohledem. Naopak, jednotlivé partie komentáře jsou vůči zákonnému textu na řadě míst značně, nikoliv však samoučelně, kritické (např. partie o společném jmění manželů) a v některých případech jdou výkladem přímo proti na první pohled jasnému zákonnému textu (§ 3038).

Komentář se nebojí zpochybňovat i některá dosavadní v praxi uznávaná dogmata, poukazovat na jejich možnou spornost a nabízí i řešení, která se záměrně odklání od dlouholetého přístupu soudní praxe. Tím i ji samotnou vyzývá k reflexi některých dosavadních názorů, vytvářených zpravidla v době absentující teoretické doktríny a dogmatiky, s tím, že pokud na nich hodlá setrvávat i v budoucím období, bude se muset vypořádat s názorovou a argumentační oponenturou, kterou komentář nabízí.

Je-li někdy komentářům vytýkáno, a dnes to zní do značné míry již jako klišé, že končí tam, kde začínají praktické problémy, tato výhrada u řady komentářů již neplatí a nelze ji v žádném ohledu vztáhnout ani na recenzovaný komentář. Tak, jako není cílem komentářů vyhýbat se řešení složitých problémů, na které nemusí být jednotný názor, obdobně nežádoucím je prezentování jednoho názoru zdůrazňovaného jako jediného správného, často navíc bez odpovídající právní argumentace. Těmito „nedostatky“ velký komentář netrpí. I když je z povahy věci zřejmé, že vyslovené názory nemohou vyvolat vždy bezvýjimečný souhlas, argumentace v komentáři k nim umožňuje zaujmout věcně opodstatněné stanovisko, což je podtrženo i tím, že se autoři komentáře vyjadřují i k názorům uveřejněným v dalších komentářích k občanskému zákoníku (Beck, Wolters Kluwer).

Podrobnost výkladu jednotlivých ustanovení je navzdory tomu možná to, co může v některých případech čtenáře hledajícího rychlá a jednoduchá řešení poněkud odradit, protože ho komentovaný text nutí především k uvažování a přemýšlení nad zákonnou úpravou, vznikajícími problémy a hledáním jejich řešení. To však není problém komentáře jako takového, ale čtenáře samotného (resp. snad ekonomického nakladatelského přístupu). Na počátku účinnosti nové soukromoprávní úpravy, v řadě ohledů založené na jiných než dosavadních východiscích, nelze očekávat bezproblémové fungování právní praxe. Komentář k takovému závěru ostatně ani nesměřuje a na řadě míst připouští, že řešení některých naznačených problémů může být spojeno až s přístupem, který zvolí soudy v jednotlivých posuzovaných případech. Úskalí tohoto pojetí je objektivně spojeno s tím, že některé věci (obzvláště v oblasti rodinného práva) jsou z dovolacího přezkumu vyloučeny a u některých nelze ani odhadovat, zda, případně kdy, bude mít Nejvyšší soud vůbec možnost k problému zaujmout stanovisko. To jsou zkušenosti, které soudní praxe zaznamenala již v poměrech předchozí občanskoprávní úpravy.

Hovořit, tak jak to obvykle recenzenti činívají, o doporučení, aby hodnocená kniha byla v právnických knihovnách, není v této souvislosti zcela přesné. V případě velkých komentářů tohoto typu nemá jít o nic jiného než o naprostou nutnost. Poskytovat čtenářům široký teoretický základ, založený na komparativním přístupu se zahraničními úpravami a doktrinárními poznatky a s nabídkou argumentačně podložených řešení otázek, se kterými se praxe může a bude setkávat, je splnění přesně té role, kterou od velkých komentářů očekávám.

Přestože se zdá, že právní praxe nemá příliš v oblibě argumentaci založenou na teoretickém a komparativním přístupu, je to zřejmě spíše vyjádřením nedostatku oběho, byť z velké části zapříčiněným i objektivními okolnostmi. Komentář, který je označen jako velký, neznamená komentář pouze akademický či teoretický, a již vůbec ne velký pouze svým rozsahem, ale vyznačuje se zřetelnou snahou posunout dosavadní komentářovou literaturu směrem k tradičním evropským literárním počínům (Německo, Polsko, Rakousko apod.). Má-li to být začátek nástupu i nového akademického přístupu, který my soudci tak palčivě postrádáme a který vyplní dosavadní existující mezery, jde jednoznačně o krok správným směrem.

Mgr. MICHAL KRÁLÍK, Ph.D., soudce Nejvyššího soudu